

Kulturmiljöprogram Emmaboda kommun
Karamåla

Läsanvisning för områdesbeskrivning i kulturmiljöprogram

Emmaboda kommuns reviderade kulturmiljöprogram färdigställdes 2016 och består av 65 områdesbeskrivningar, en för varje miljö som inventerats inom projektet. Inom projektet har även GIS-information avsedda för kommunens handläggarkartor tagit fram. Fördelningen av antalet miljöer mellan socknarna ser ut som följande: Algutsboda socken – 19 miljöer, Långasjö socken – 19 miljöer och Vissefjärda socken – 24 miljöer. Därutöver har områdesbeskrivningar även tagits fram för tätorterna Lindås och Emmaboda. Nedan följer en beskrivning av områdesbeskrivningarnas upplägg och anvisningar hur de bör läsas.

Kartan

Områdesbeskrivningarna inleds med en karta över den aktuella miljön med olika markeringar som ger information om området och dess kulturhistoriska värden – huvudområde, kärnområde, fornlämningar och övrig kulturlämning.

- *Huvudområden* är områden med kulturhistoriska värden. De bidrar till förståelsen för området, genom att belysa ortens landskapliga förutsättningar och bredare historiska utveckling. I nästan alla bymiljöer finns områden i byns utkant som historiskt haft ekonomisk betydelse, som exempelvis madängar med madhus, fiskevatten, kvarnplats eller andra områden som besitter kulturhistoriska värden.
- *Kärnområden* är mindre områden inom miljön med särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt.
- *Fornlämningar eller potentiella fornlämningar* anger ett utdrag av de lämningar som finns registrerade i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister, (FMIS). De lämningar som redovisas på kartan har någon av följande antikvariska bedömningar i FMIS: "fornlämning", övrig kulturhistorisk lämning" eller "bevakningsobjekt". Fornlämningar skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). Fornlämningar får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning, Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- *Övrig kulturlämning* anger andra kulturhistoriska objekt och lämningar som upptäckts i samband med inventeringsarbetet, men som inte är registrerade i FMIS, exempelvis en vällagd stenmur, odlingsrösen, en husgrund, en linugn eller en förfallen byggnad.

Kulturhistorisk värdeklassning

Under kartan anges vilken *kulturhistorisk klassning* miljön har i skala 1–3. Värdeklassningen är kopplad till huvudområdet, med undantag av Lindås och Emmaboda där klassningen istället knutits till respektive kärnområde.

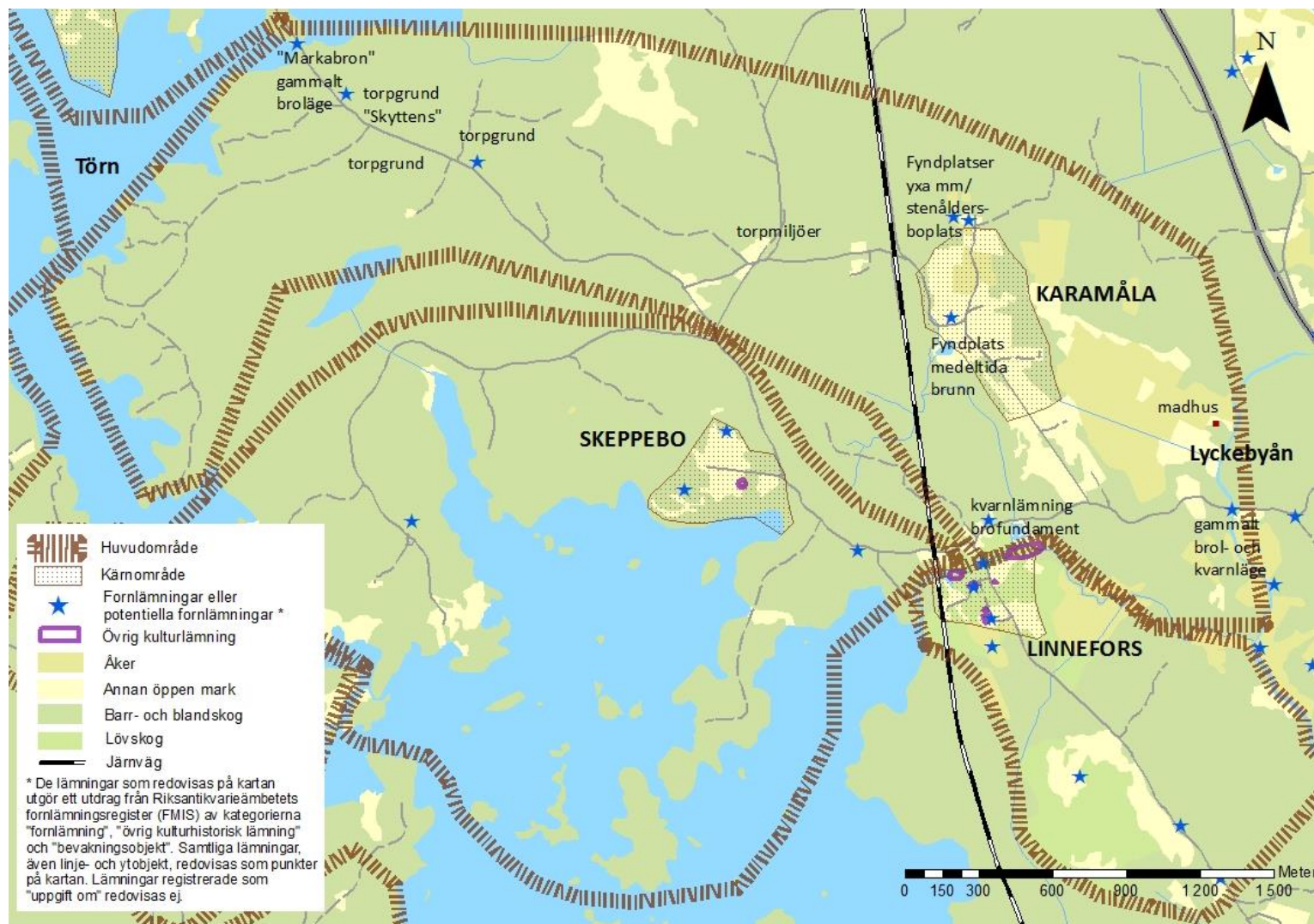
- Klass 1 – miljön har höga kulturhistoriska värden ur ett regionalt eller nationellt perspektiv. Här ingår de områden som utgör miljöer av riksintresse för kulturmiljövården och som är skyddade av Miljöbalken, de nationellt uppmärksammade glasbruksorterna och platser tydligt förknippade med författaren Vilhelm Moberg samt ett fåtal andra miljöer som är av mycket stort kulturhistoriskt värde för kommunen.
- Klass 2 – miljön har höga kulturhistoriska värden ur ett kommunalt perspektiv.
- Klass 3 – miljön har ett visst kulturhistoriskt värde och är intressant ur ett kommunalt eller lokalt perspektiv. Ofta finns det omständigheter i miljön som tydliggjort dess kulturhistoriska värden, exempelvis igenväxning av odlingslandskapet, ombyggda eller moderniserade byggnader, riven bebyggelse.

I den efterföljande färgutan redovisas miljöns anknytning till kulturmiljöprofilens teman, vilket illustrerats med block i olika färger.

Själva texten i områdesbeskrivningarna inleds med en ingress, vilken utgör en sammanfattande värdebeskrivning av miljön där de viktigaste värdena omnämns. Därefter följer en övergripande beskrivning av huvudområdet och objekt av särskilt värde som ligger inom detta, det vill säga utanför kärnområdet, samt en värdebeskrivande text om kärnområdet med de objekt som ligger inom detta. Textavsnittet avslutas med en litteraturlista.

Därefter följer tre punktlistor; "Särskilt värdefulla karaktärsdrag, områden och objekt", redovisning av "Befintligt skydd" som finns för miljön och "Antikvariska rekommendationer och förslag till skydd". Områdesbeskrivningarna avslutas med historiska kartor och ett stort antal nytagna bilder med bildtexter som i stor utsträckning innehåller fastighetsbeteckningar.

Omslagsbild: Hamlade askar, grusväg som gör samma krök som i mer än 350 år och ladugård i skiftesverk ger byn ett traditionellt intryck. Byn har drag av radby.

KARAMÅLA

Klass 2

Lyckebyåns vägar: Äldre vägsträckningar, vissa 1600-tal. Två brolägen, en äldre bro.

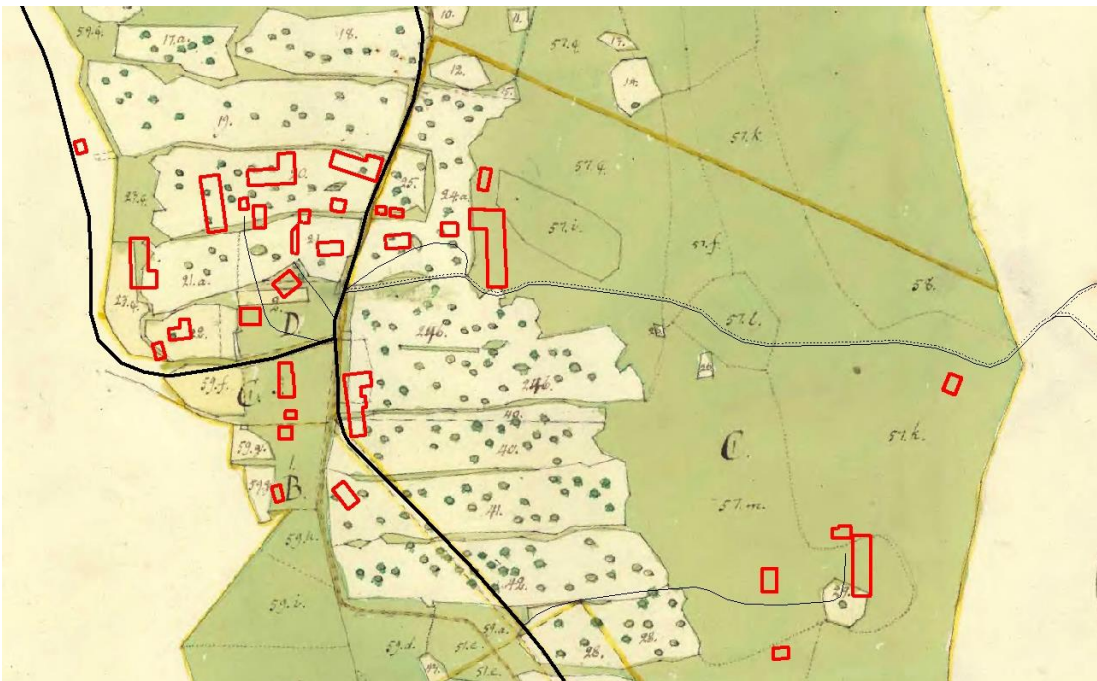
Lyckebyån som resurs: Tydlig koppling till Lyckebyån, där äldre mader utnyttjats tidigt till slätter, som en viktig del av byns ekonomi. Samma mader har här dikats och odlats upp från 1900-talets början. Idag ett välbevarat madhus. Kvarnplats med kvarngrund.

Skogslandets jordbruk: Åkrar med anor från 1600-talet. Utmed Lyckebyån mossodlingar från tidigt 1900-tal, med madhus. Slättermarker vid sjön Törns strand samt vid "Slättergölen".

Bykärna med flera traditionella mangårdsbyggnader. Trädgårdar. Ladugårdar och ekonomibyggnader. Gemensamt tröskeskjul samt posthus, tidigare brandsprutehus.

Järnvägen: Järnvägen har haft mycket stor påverkan på byn sedan den byggdes 1874.

Karamåla by har en tydlig äldre bykärna med flera gårdar på rad, bostadshusen intill varandra och ekonomibyggnaderna på baksidan. Därtill finns tre utskiftade gårdar söder om byn. Vägen centralt genom byn har delvis samma sträckning som på 1600-talet. Åkrarna närmast bykärnan har samma form och utbredning som på 1600-talet. De flesta mangårdsbyggnaderna är faluröda. Tre uppfördes under andra halvan av 1800-talet, och flera under 1930-talet. De utskiftade gårdarna kring 1900. De bevarade ladugårdarna, ekonomibyggnaderna och uthusen sätter stark prägel på bymiljön. Två byggnader är intressanta exempel på bygemensamma angelägenheter: före detta brandsprutans hus, idag posthus, samt ett skjul där den gemensamma skördetröskan förvarades. Både ängsmarker och en del av åkermarken är mycket stenbundna. Mossodlingar utmed Lyckebyån är exempel på det tidiga 1900-talets sätt att utnyttja markerna och utvidga odlingarna. Ett välbevarat madhus finns kvar här från denna tid. Två andra platser långt ifrån byn som tidigt utnyttjades för slätter är dels vid Gusgöl, som i folkmun kallades "Slättergölen", och dels vid sjön Törns strand. Denna mark delades tidigt upp i många smala remsor för att varje delägare i byn skulle få sin del.

1815 års karta med dagens byggnader inritade i rött och dagens vägar i svart. Tyvärr är inte byggnaderna utritade på den gamla kartan, så vi vet inte exakt hur de låg, men med vägledning av 1655 års karta nedan är det troligt att det äldsta byläget är väster om vägkorsningen.

Vägarna i byn har till övervägande del samma sträckning som i början av 1800-talet, och i viss mån som på 1600-talet. Särskilt den krök som vägen gör centralt i byn ger en ålderdomlig karaktär åt bykärnan. Vägarna till/från byn syns på 1800-talets kartor som smala stigar mellan åkrarna. Dessa har senare utvecklats till traditionella grusvägar, som finns kvar än idag. Vissa sträckor har dubbla stenmurar utmed vägen. Parallellt med (väster om) grusvägen söder om byn finns delar av gamla kyrkvägen kvar. När det gäller inägornas åkermark visar kartan från 1600-talets mitt att åkrarnas läge och storlek har samma struktur då som idag. Särskilt 1800-talskartan redovisar många stenar i åkermarken. Dessa har under 1800-talet slut och 1900-talets början i hög utsträckning röjts och lagts i odlingsrösen eller stenmurar. En del åkrar har också lagts ihop, och åkrarna nordväst om byn har delats in i smala remsor från norr till söder i stället för som före skiftet från öst till väst. Utanför åkrarna ligger lövskogsbevuxna hagar med rösen och andra odlingsspår. På flera ställen både centralt i byn och på inägorna finns hamlade träd och äppelträd som ger en ålderdomlig karaktär och en fingervisning om en by med gamla anor.

Karamåla är en ganska stor by, med en tydlig koncentrerad bykärna med sju gårdar, samt tre utskiftade gårdar. Fem av de tio gårdarna ligger i en form av radby, men eftersom bebyggelsen inte redovisas på enskifteskartan kan man inte avgöra hur gammal strukturen är. Landskapet är flackt och öppet.

Utmed byvägen nära grannbyn Linnefors finns ett litet före detta centra vid vägkorsningen, där bland annat en lanthandel låg. Utmed denna väg finns några hus från tidigt 1900-tal inom byns gränser. De är av torpkaraktär, många förr bebodda av olika hantverkare. På byns utmarker finns idag också en handfull torpbyggnader kvar, samt cirka 20 platser där torp/lägenheter/backstugor funnits. På många av dessa kan man se stengrunder och i växtlighet och stenmurar ana sig till var torpet låg. Alla kända ställen har skyltats med en plåtskylt med en siffra av byalaget (Karamåla torpinventering, 1990). Ett av dessa var ett båtmanstorp. Ett annat torp kallas för "Skyttens"¹ och är idag en vårdad besöksplats med flera husgrunder, trädgårdsväxter och träd. Platsen är registrerad i fornlämningsregistret som en sentida bebyggelse lämning². Utmed samma väg, en bit öster om soldattorpet finns en annan registrerad bebyggelse lämning efter ett torp. Här finns också rester av husgrunder, källargrund, diverse större håligheter, stenmurar och röjda ytor. Detta försvann dock tidigare, då det inte finns kvar på 1940 års karta³.

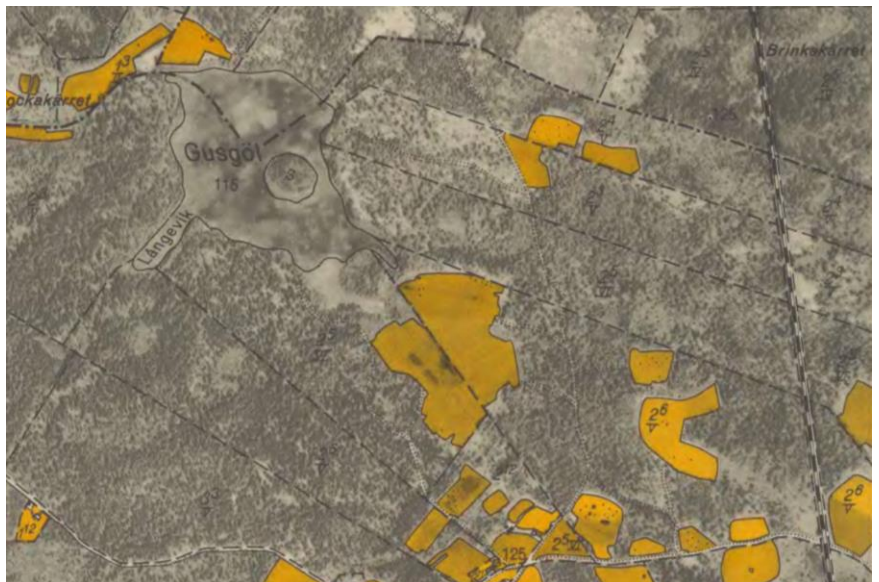
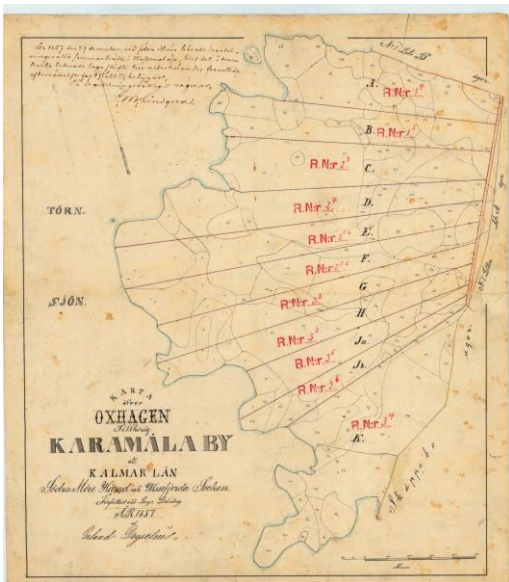
Ett av byns karaktärsdrag är att byn hade slåttermarker vid sjön Törn i väster, vid Gusegöl, som kallades Slåttergölen, i norr samt utmed Lyckebyån i öster. Törn ligger ganska långt ifrån byn, men markindelningen med smala remsor som finns kvar än idag på ekonomiska kartan visar på den viktiga ekonomiska betydelse som denna slåtter hade. Skörden på dessa slåttermarker var

¹ "Skyttens", nr 31 i Karamålas torpinventeringen

² RAÄ-nummer Vissefjärda 115:1

³ RAÄ-nummer Vissefjärda 114:1

det viktiga vinterfodret till djuren, vilket i sin tur styrde hur många djur man kunde ställa över vintern. Antagligen hade slåttern vid sjön Törn mycket större betydelse än fisket. Troligen lades höet in i ängslador här, även om kartbilden inte bekräftar det. En karta från 1694 redogör för att Karamålas bönder hade tillgång till fiskevatten i en vik av Törn, trots att det var långt ifrån byn och inte på byns marker. Själva bykärnan utgör en mycket liten yta av byns sammanlagda mark. De gamla slåttermarkerna utmed Lyckebyn, vilka är mycket tydligt redovisade på 1655 års karta, genomgick en förändring under det tidiga 1900-talet, då de omvandlades till åkrar efter utdikning. Detta är en mycket tidstypisk åtgärd och visar på kontinuitet. Ett av tidigare flera bevarade madhus här förstärker idag bilden.

Kartan från 1857 visar de tydliga fastighetsindelningarna utmed sjön Törns strand. Trots att platsen ligger långt ifrån byn var det en viktig del av byns ekonomi. (Troligen lades höet in i ängslador, även om inga sådana syns på kartan). De smala tegarna finns kvar än idag. Även utmed Gusgöls stränder är marken indelad i smala tegar för att varje gård skulle få del av den bördiga slåttermaden, här på karta från cirka 1940. Att Gusgöl i folkmun kallades "Slåttergölen" säger också en del om dess betydelse.

En karta från 1694 redovisar karamålaböndernas hävd att fiska i sjön Törn, trots att det låg utanför byns gränser, "Karamåhals Fiskewijk".

Madmarkerna utmed Lyckebyån utnyttjades till slätter och var en viktig del av byns ekonomi redan under 1600-talet. Samma marker dikades ut och började användas som åkrar i början av 1900-talet, här illustrerat av 1940-talets karta, vilket ger dessa marker mycket lång kontinuitet.

Vid byns västligaste gräns, där Törsbo marker tar vid, finns ett gammalt broläge, kallad "Markabron"⁴. Av själva bron finns dock inga spår. Den är ersatt med en vägbank. Lyckebyån utgör bygräns i sydöstra delen. Bron över Lyckebyån är en gammal bro- och kvarnplats, men av kvarnen finns inga tydliga spår. Stenvalvbron är registrerad i fornlämningsregistret⁵. I söder där Karamålas och Linnefors ägor möts i ån finns också en gammal kvarnplats, som använts av Linnefors järnbruk under den tid det var i drift. MjölARBostaden finns kvar, men är kraftigt ombyggd och tillbyggd. Brofundament och kvarngrund finns också kvar, liksom tre årännor och ombyggd damm.⁶ En annan registrerad fornlämnning inom byn är uppgifter om en medeltida brunn som upptäcktes vid källargrävning i ett av husen mitt i byn (se karta nedan)⁷. Detta indikerar också var den första bykärnan låg, vilket i princip sammanfaller med dagens. Norr om byn finns två registrerade fyndplatser för tjocknackig yxa, flintavslag och keramik samt en sländtrissa⁸, som visar på att området var befolkat redan under stenåldern. Utmed byvägen till Linnefors hittades en forntida eldslagningssten 1923 vid grävning av en husgrund⁹. Trots att det enligt uppgift var 63 personer som dog i pesten 1711 finns dock ingen känd begravningsplats.

⁴ Ursprungligen var här en träbro som vid seklets början byttes till stenbro. 1960 byggde vägverket om bron, så där nu är fast vägbank med ett stort cementrör under. RAÄ-nummer Vissefjärda 120:1.

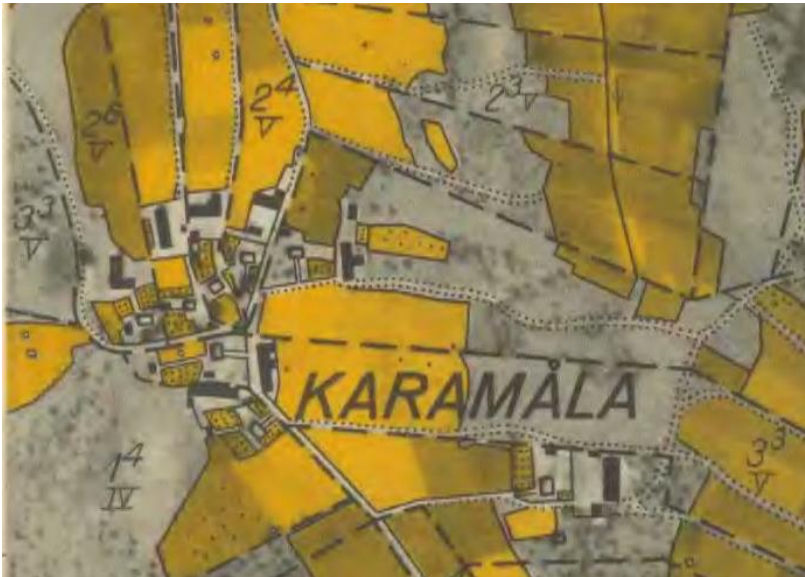
⁵ Bron är kallmurad av tuktade fyrkantiga gråstenar, med ett spann på 12 meters bredd och 4 meters höjd. Broräcket utgjordes ursprungligen av 22 stenstolpar förbundna med järnräcke. Enligt uppgift från inventeringen på 1970-talet fanns grunden efter bykvarnen också kvar då. RAÄ-nummer Vissefjärda 150:1

⁶ Denna plats finns inte registrerad i fornminnesregistret, vilket bör ses som ett misstag. Efter att den nya lagen trätt i kraft 2014 räknas platsen definitivt som fornlämnning då den bevisligen är äldre än 1850.

⁷ RAÄ-nummer Vissefjärda 94:1

⁸ RAÄ-nummer Vissefjärda 25:1 och 93:1

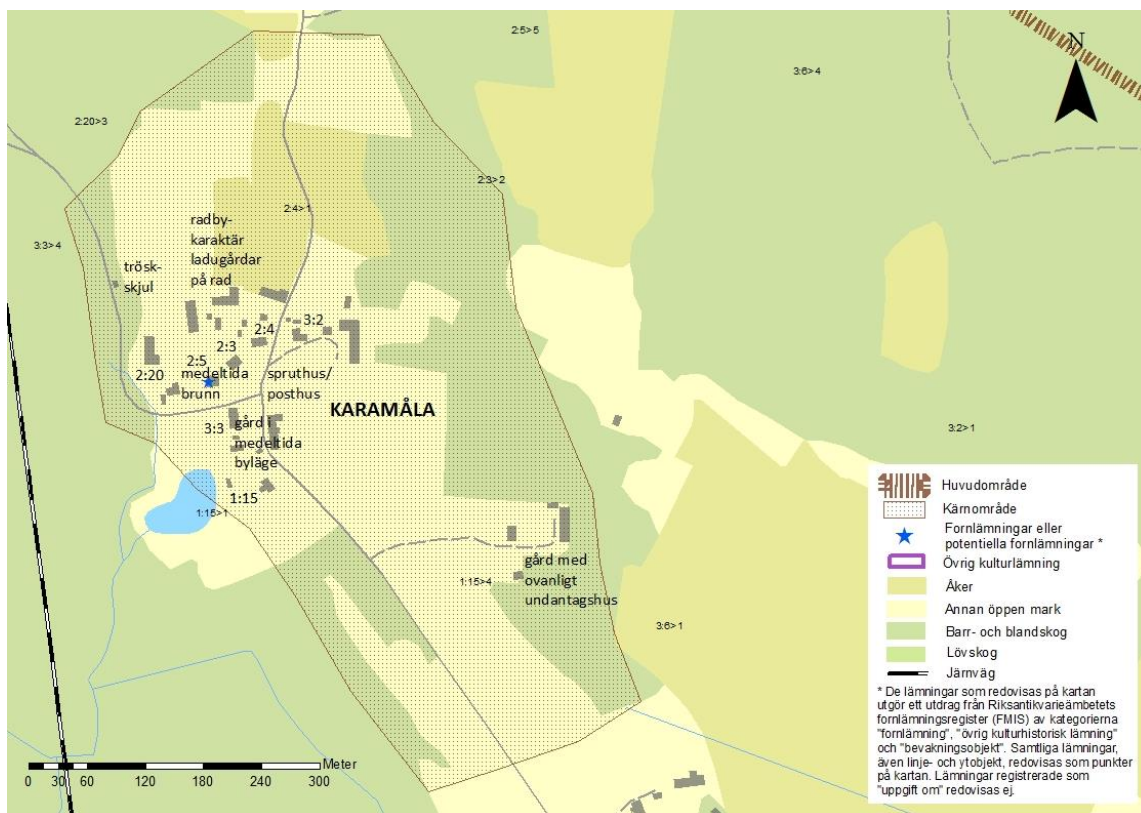
⁹ RAÄ-nummer Vissefjärda 112:1.

Kartan från ca 1940 visar att åkrarna i stort ligger i samma läge som 300 år tidigare (se nedan).

Detalj ur 1655 års karta, i samma läge som kartan ovan från cirka 1940. En jämförelse mellan kartorna visar att åkrarna hade samma läge och storlek 1655 som kring 1940 (liksom på 1815 års karta). Runt inägomarken (både åkrar och ängsmark) är stängsel utritat, eftersom denna mark var så värdefull att den hägnades in, medan kreaturen fick beta utanför. Mellan gärdesgårdarna och husen i byn skapades den väg som finns kvar i samma läge idag.

Kärnområde Karamåla

Fem av bostadshusen ligger ganska tätt på en rad från väster till öster, i norra delen av bykärnan (Karamåla 2:20, 2:5, 2:3, 2:4 och 3:2), med ekonomibyggnaderna på utsidan (mot norr). Två bostadshus ligger utmed vägen i södra delen av bykärnan (Karamåla 3:3 och 1:15). Dessa ligger sannolikt på de ursprungliga bytomterna¹⁰. Ladugårdar och ekonomibyggnader som hör till bymiljön har uppförts vid olika tillfällen, och byggts till in på 1950-talet, men är i stort i traditionell stil och färgskala. De äldre ladugårdarna är uppförda i skiftesverk, de yngre med panelklädd regelstomme. De minsta uthusen är generellt äldre. Exempel på det är södra gårdens brygghus (Karamåla 1:15). Samtliga mangårdsbyggnader från 1800-talet är uppförda som dubbelkammarestuga, med stort husdjup, med två fönster i gavlarna¹¹.

Centralt där vägen delar sig ligger en annan kulturhistoriskt intressant byggnad från 1900-talet, det gemensamma "spruthuset" som ursprungligen inrymde brandsprutan. Tidigt kom det också

¹⁰ Tillgängligt kartmaterial över byn visar på de olika markernas läge och utbredning, men har inte exakt utritade byggnader. Detta gör det svårare att till fullo förstå bebyggelsens utveckling. Kartan från 1655 har tre hus utritade, som schematiskt markerar tre gårdar. Deras läge i förhållande till åkrar och väg i kombination med kunskapen om en medeltida brunn indikerar att den ursprungliga byn låg på ömse sidor om vägkröken. (Vägen gör samma krök här som på 1600-talet).

¹¹ Till skillnad från den småländska parstugan som har gavlar av en stocklängd, med en kammare per gavel och ett fönster i mitten.

att användas som posthus. Denna funktion försvann under en period i slutet av 1900-talet då posten delade ut i var och ens brevlådor, men har återkommit under 2000-talet, då posten åter lämnas i postfacken. På så sätt har byggnaden en funktion än idag och en kontinuitet. En annan bevarad byggnad som uppförts av byn gemensamt för gemensamma angelägenheter är ett skjul för den samägda mobila skördetröskan. Dessa båda byggnader är bärare av 1900-talets jordbrukshistoria och gemensamhetsprojekt i byn och har höga kulturhistoriska värden. Exempel på nutida samarbete i byn är att byalaget bildades 1985 i samband med att kommunen delfinansierade installation av gatubelysning. Byalaget har sedan medverkat i en torpinventering och anlagt belysning där ett påskträd, midsommarstången eller julgranen placeras.

Åkrarna centralt i byn hade i stort sett exakt samma storlek och utbredning i mitten av 1600-talet som idag. Några skillnader är att en del mindre åkrar lagts ihop och att majoriteten av åkrarna har stenröjts under 1900-talet, vilket är en tidstypisk och karaktäristisk utveckling. Nordväst om bykärnan har ägoindelningen förändrats vid laga skifte, så att skiftena ligger från norr till söder i stället för som innan från öster till väster. Ängsmarkerna utanför åkrarna finns också kvar. Dessa har påverkats mindre eftersom de inte stenröjts i samma utsträckning som åkrarna.

Vägmiljön har höga kulturhistoriska värden eftersom den ger en ålderdomlig och karaktäristisk känsla i byn. Stenmurar och hamlade träd bidrar i hög grad till detta. Delvis har vägen samma sträckning som på 1600-talet, delvis drogs vägen om efter skiftena på 1800-talet. Säkert tillkom stenmurarna längs vägen också då. Den äldsta vägen söderut, kyrkvägen, finns kvar till delar, parallellt (väster om) med nuvarande byväg.

Referenser

Lantmäteriets historiska kartor

Riksantikvarieämbetets Fornsök

I Dackebygd 1977 s 48 Rågångstvist mellan Skeppebo och Karamåla

I Dackebygd 1986 s 50 Tvist mellan brukspatron Schröder och Karamålas bönder.

I Dackebygd 1990 s 124 Om bönder, soldater och båtsmän i Karamåla by

I Dackebygd 1991 s 92,118 o 183 Torpställen i Karamåla

I Dackebygd: 1988 s 124, 1989 s 122, 2008 s 92, 2014 s 132

Betydelsefulla karaktärsdrag, områden och objekt

- Traditionell och enhetlig utformning av bebyggelsen. Mangårdsbyggnader från perioden ca 1820–1880-talet med typisk utformning, bevarad karaktär och ursprungliga byggnadsdelar. Äldre ekonomibyggnader och stenkällare samt traditionella trädgårdar. Strukturen som påminner om (en gles) radby, med bostadshusen med långsidorna mot vägen och ladugårdarna utanför denna rad. De många bevarade ekonomibyggnaderna, och dess lägen.
- Äldre, grusbelagda byvägar och deras sträckningar inom huvudområdet. Stenmurar, vägstenar och hamlade träd i vägmiljön.
- Den öppna ängs-, hag- och åkermarken centralt i byn med stenmurar, röjningsrösen, trädgårdsgårdar och hamlade träd. Öppenheten och ägoindelningarna.
- Kvarnlämningar.
- Bevarade torp-/backstugemiljöer.
- Bevarat madhus vid Lyckebyåns mader.
- Mossodlingarna, f.d. slättermark med medeltida anor, och ett bevarat madhus (ängslada) här. Tydlig koppling till Lyckebyån.
- Exempel på tidigare samägda trösksjul och spruthus.

Befintligt skydd

- **Fornlämningar** skyddas av Kulturmiljölagen (KML 2 kap). En ny lag trädde i kraft 1 januari 2014, vilken bl.a. innebär att *lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna*, samt *tillkommit innan år 1850*, är skyddade. Detta medför att till exempel alla torp-/kvarnlämningar uppförda innan 1850 numera är skyddade. Fornlämningsregistret är under bearbetning. De på kartan med blå stjärnor markerade fornlämningarna utgår från bedömningar gjorda utifrån den tidigare Kulturminneslagen, fornminnesregistret, fornsök. Fornlämningar får inte rubbas, tas bort, täckas över eller på annat sätt ändras eller skadas utan tillstånd från länsstyrelsen. Det gäller även det s.k. fornlämningsområde som omger varje fornlämning, Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen beslutar om vad som är fornlämning och fornlämningsområde.
- Karamåla utgör en utpekad miljö i det politiskt antagna Emmaboda kommuns **kulturminnesprogram 1984**. Utpekade byggnader i dessa bebyggelseområden ska betraktas som **särskilt värdefulla** ur kulturhistorisk synpunkt och omfattas därmed av förvanskingsförbud enligt Plan- och Bygglagen. (PBL 8 kap 13 §).
- **Alla byggnader** omfattas av **varsamhetskravet i Plan- och Bygglagen**. Detta innebär att ändring av en byggnad alltid ska utföras varsamt, så att man tar hänsyn till byggnadens

karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. (PBL 8 kap 17 §). Varsamhetskravet gäller både exteriört och interiört.

- **Särskilt värdefulla byggnader** och områden får inte förvanskas (PBL 8 kap 13 §). Även underhållet av en byggnad ska anpassas till dessa värden och till omgivningens karaktär (PBL 8 kap 14 §).
- **Odlingslandskapet** kring Karamåla är värderat som klass 2 i bevarandeprogrammet "Odlingslandskapet i Kalmar län – Bevarandeprogram, Emmaboda kommun", framtaget av Länsstyrelsen Kalmar län 1995.
- Värdefulla småmiljöer i jordbrukslandskapet, som till exempel åkerholmar, odlingsrösen, stenmurar och alléer, omfattas av **biotopskydd** enligt miljöbalken. Det innebär att de inte får tas bort eller skadas. (MB, 7 kap)

Rekommendationer och förslag till skydd

- **Kärnområdet** är känsligt för förändringar och bör betraktas som kulturhistoriskt **särskilt värdefullt bebyggelseområde** enligt Plan- och bygglagen (PBL 8 kap 13 §). Fastighetsägare bör informeras om detta och vad det innebär. Områdena och deras byggnader får förändras, men inte rivas eller förvanskas. Husen ska underhållas så att de särskilda värdena och byggnadernas ursprungliga karaktär bevaras. Fasad- och takmaterial, utförande och kulörer samt äldre detaljer som dörrar och fönster bör bevaras, såvida det inte handlar om rena skyddsåtgärder, ex. täckning av överloppsbyggnader med plåttak.
- Inom **kärnområdena** bör nybyggnader och tillbyggnader anpassas till områdenas kulturmiljö vad gäller placering, skala, material och färgsättning. Mer omfattande förändringar inom kärnområdet bör föregås av en **antikvarisk förundersökning**. Vid lovgivning och planläggning bör särskild antikvarisk hänsyn tas i dessa områden, vilket kan motivera att särskilda antikvariska kunskapsunderlag upprättas.
- Det är önskvärt att **planbestämmelser**, d.v.s. detaljplan eller områdesbestämmelser, upprättas för alla kärnområden. I områdesbestämmelserna bör en generell lovplikt införas för rivning, för åtgärder som avsevärt påverkar befintliga byggnaderna yttre utseende samt för åtgärder avseende ekonomibyggnader. Bebyggelsens kulturhistoriska värden bör i områdesbestämmelserna skyddas genom varsamhetsbestämmelser eller skyddsbestämmelser.
- Inom **huvudområdet** bör hänsyn tas till området kulturhistoriska värden. Gårdarnas byggnader med uthus och ekonomibyggnader som berättar om gångna tiders levnadsvillkor är viktiga. Ängsladorna tillhör denna äldre typ av ekonomi. Skyddsåtgärder som inte är traditionella material kan användas, t ex plåttak.

Nybyggnader och tillbyggnader bör anpassas till områdenas kulturmiljö vad gäller placering, skala, material och färgsättning.

- **Huvudområdets öppna odlingslandskap** har kulturhistoriskt bevarandeintresse. Åkerbruk, betesdrift samt skötsel av landskapselement i området bör främjas, i synnerhet i områden nära den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen, fornlämningar och andra kulturhistoriskt värdefulla landskapselement som stenmurar och rösen.
- **Gamla vägar** inom huvudområdet bör värnas vad gäller sträckning, bredd och detaljer som hör vägmiljön till. Grusvägar bör ej asfalteras eller ytterligare dras om.
- En dokumentation av byns bebyggelse är önskvärd.

Den gamla järnvägsövergången stängdes av banverket 2013. En ny grusväg anlades ut ur byn mot norr, samt en ny järnvägsbro.

Fotografi över byn på 1970-talet.

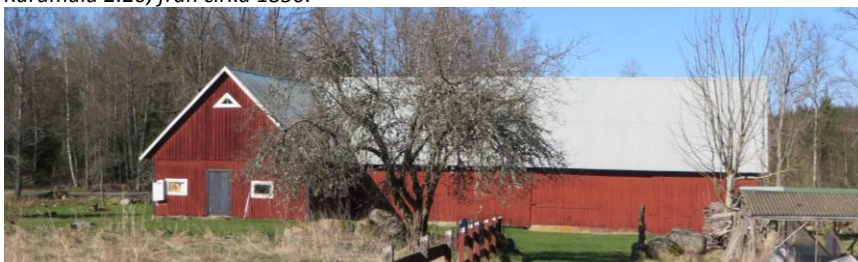
Den bygemensamma mötesplatsen. Förr mjölkbord, brandsspruta och posthus, idag grillplats med belyst träd efter årstid (påskbjörk, midsommarstång eller julgran).

Det gamla spruthuset, som tidigare inrymde den gemensamma brandsprutan, senare posthus, samt förvaringsskjul för den gemensamt ägda skördetrösken.

Karamåla 2:20, från cirka 1850.

Karamåla 2:20. Traditionell ladugård i skiftesverk, med yngre tillbygd logdel.

Karamåla 2:5, från 1935, med tillhörande ladugård. På denna tomt ligger också en fyndplats för den medeltida brunnen ¹², vilket ger en fingervisning om att det medeltida byläget sträckte sig från denna tomt och söderut.

Karamåla 2:3 byggdes 1940 efter att gamla mangårdsbyggnaden brunnit. Tillhörande ladugård, Karamåla 2:3.

Karamåla 2:4 uppfört kring 1860, med tillhörande ekonomibyggnader bakom. Här utedasset.

Ladugård och loge till Karamåla 2:4. Ladugårdsdelen har moderniserats, vilket kan ses som exempel på lång kontinuitet.

¹² Vid dräneringsarbete under bostadshuset 1955 framkom en stenmur och benrester som tolkades som forntida grav. Efter undersökning framkom att lämningarna härstammade från en trolig medeltida bybrunn och benresterna härstammade från tamboskap. Riksantikvarieämbetets fornsök, RAÄ-nummer Vissefjärda 94:1.

Garaget på Karamåla 2:4 är av tidig 1900-talstyp, men har återanvända äldre handsmidda järn av 1700-talstyp på en av dörrarna.

På Karamåla 3:2 finns den enda av de äldre mangårdsbyggnaderna i byn som inte är rödfärgad. Färgsättningen hänger säkert samman med byte av panel, eller panelning av timmerhus, i slutet av 1800-talet. Den släta hyvlade panelen målades med linoljefärg i stället för röd slamfärg (Falu rödfärg). Ladugården till Karamåla 3:2 uppfördes på 1950-talet och är därmed exempel på kontinuitet. Den är större än äldre skiftesverksladugårdar och tillbyggd med ytterligare en tredjedel i slutet av 1900-talet.

Karamåla 3:3

Ladugård till Karamåla 3:3, samt den gemensamma mötesplatsen vid mjölkpall och posthus.

Karamåla 1:15. Bostadshuset har formen av traditionell dubbelkammarsstuga (en variant på parstugan). Ytor, material och detaljer har bytts ut mot nya.

Till gården hör stenkällare, stenmur och brygghus. Ladugården är borta. Brygghuset är en äldre byggnad, uppförd i skiftesverk med äldre fönster och dörrar.

Brygghus på Karamåla 1:15 från norr, med den nygrävda dammen.

Åkrarna centralt i byn fanns redan på 1600-talet. Alla är inte helt stenröjda. De används idag till bete.

Ängsmarkerna präglas av stor stenrikedom och få stenröjda ytor. På en del ställen ligger stenen på hög, och man kan ana att små, små ytor mellan dessa rösen har odlats.

Den gamla vägen mot mossodlingen har nyligen fyllts på med grus. Mossodlingarna brukas ännu.

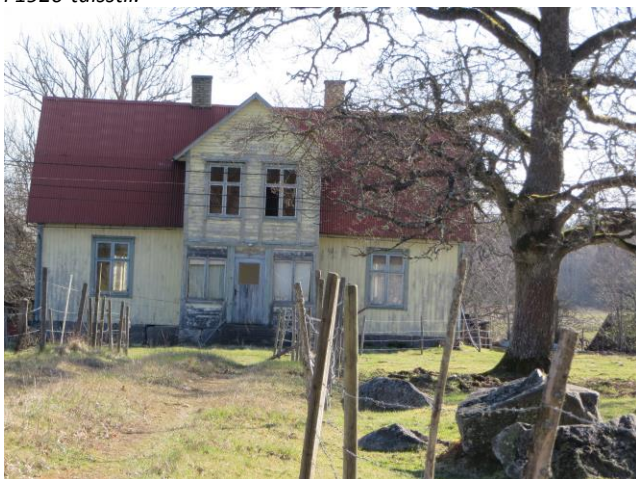
Mossodlingarna blev verklighet i början av 1900-talet tack vare utdikningar. På en svag höjd i de låglänta mossodlingarna finns ännu en bevarad ängslada, eller madhus. Madhuset är byggt i skiftesverk med skrätt timmer på utsidan och oskrätt på insidan. På taket ligger stickespån. Ängsladorna har ett särskilt högt kulturhistoriskt värde i Emmaboda kommun.

Karamåla 3:6 är en av byns tre utskiftade gårdar. Bostadshuset uppfördes omkring år 1900, men har genomgått flera omfattande ombyggnader. Traditionell ladugård.

På gården 3:6 finns ett ovanligt och välbevarat undantagshus i 1920-talsstil.

Den andra gården från norr som bildades i samband med skiftet är Karamåla 3:11 (f.d. 3:7). Ladugården är idag raserad och bostadshuset i behov av underhåll. Dock har mangårdsbyggnaden ett kulturhistoriskt värde eftersom många originaldelar är bevarade, t.ex. fasadpanel och fönster.

Den tredje utskiftade gården ligger längst åt söder i byn, Karamåla 3:8.

Väggorsningen vid Linnefors ligger på Karamålas mark. Detta var förr en mötesplats, med lanthandel.

Utmed byvägen ligger flera torpställen, där olika hantverkare bodde.

Ett av byns bevarade torpställen, med delar av ladugård, uthus och bevarad stenkällare (ovan).

På gränsen mellan Linnefors och Karamåla ligger ett kvarnställe. Byggnaden är den gamla om- och tillbyggda mjölnarbostaden.

Kvarnruinen

Ett av de stensatta brofundamenten.

Ruinerna efter soldattorpstället "Skyttens", numrerad i torpinventeringen som nr 31 i byn. Soldattorpet ligger utmed grusvägen i den allra västligaste delen av byn.

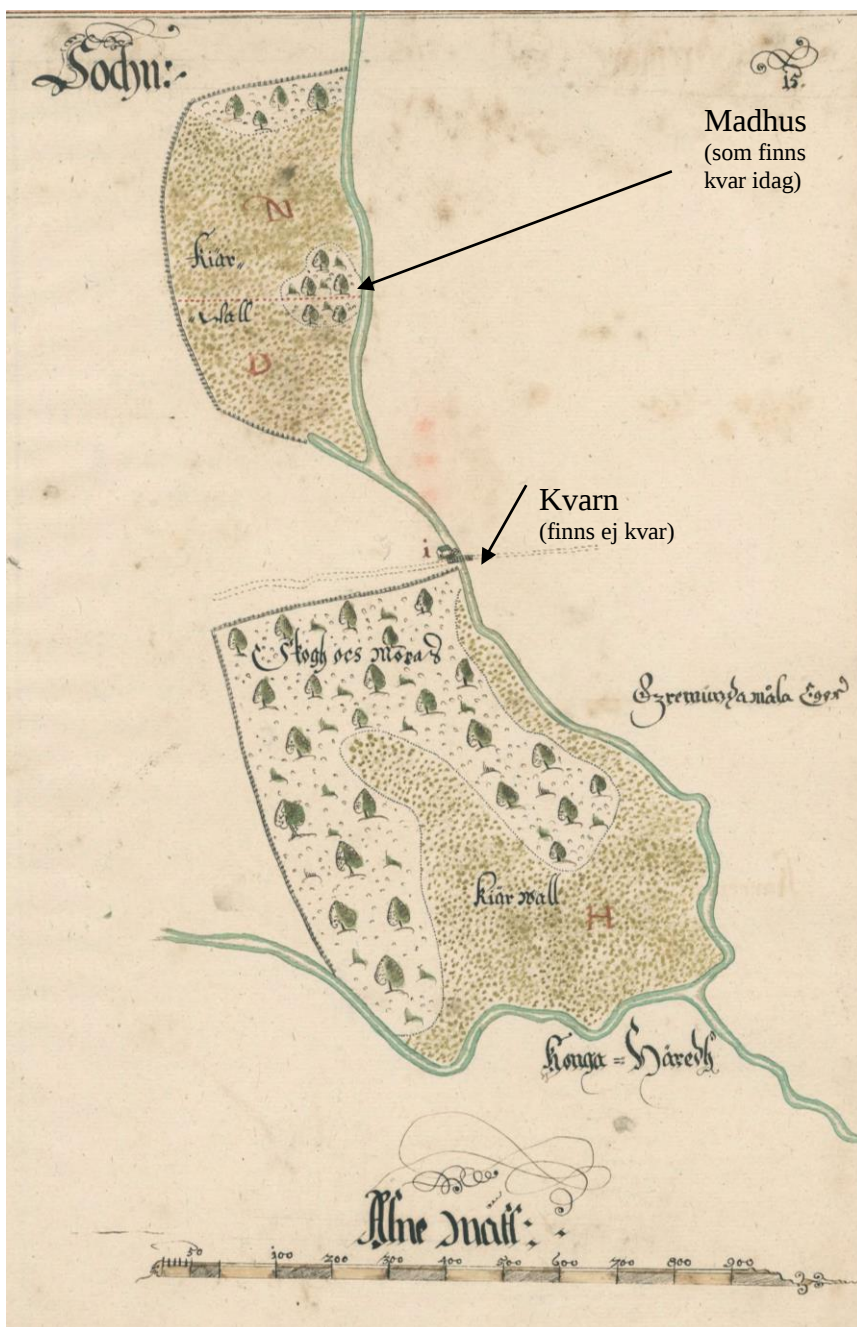
En välbevarad hög stengrund finns också på tomten. Troligen ladugårdens.

Än idag håller släktingar gräset klippt, och lägger ut fågelfrön till småfåglarna.

Stenvalvsbro med stenstolpar markerar det gamla broläget. Kvarnen är borta. Vid bron över Lyckebyån syns den lilla kvarnbyggnaden med ett vattenhjul (detalj ur karta 1655). Kvarnen är borta sedan länge. Marken söder om bron har benämnts som "Skog och moras", och omgärdas tydligen av trädgårdsgård. Vägen har samma läge som idag.

Del ur kartan från 1655 som visar de värdefulla markerna utmed Lyckebyån, i byns östra kant. "Kiär wall" visar på blöta kärrmarker där man kunde få starrgräs till kreatursfoder, så att dessa skulle överleva vintern i stall. Dessa naturliga sidvallsängar gjordes om till odlingsmark då de lades under plogen i början av 1900-talet. Det var i dessa miljöer, en bit ifrån gården, som madhus också uppfördes. 1940 års karta visar att det då ännu fanns tre sådana här, och idag finns bara ett kvar. Den äldsta kartan visar också läget där vägen går över ån, en bro och byns kvarnbyggnad. Det är intressant att man på 1940 års karta kan se precis samma former i den sydöstra spetsen mot ån som på 1655 års karta, med högre belägna tungor som går ner i blötare mark, senare omgjorda till odlingsmark (gulmarkerad).

 Emmaboda
kommun

Länsstyrelsen
Kalmar län